

Pionér og veteran Jostein Grastveit - «rett mann på rett plass til rett tid»

Jostein Grastveit ble født i Rogaland i 1938 og vokste opp som en av prestegårdforpakterens sønner i Sokndal i Rogaland, en av landets mest fruktbare kommuner med et vell av natur, landbruk, skog og fjell. Et eldorado for de som setter naturen høyt, men den gang under vanskelige forhold under oppseiling til andre verdenskrig. Som for mange andre ivrige unge fugleentusiaster på den tiden, og langt opp til 1960-70-tallet, var det fugleegg og samling av disse som fascinerte. En aktivitet man i dag rister på hodet av, men som den gangen var helt naturlig.

Etterhvert ble det slutt på eggene, men veidemannens nedarvede aktiviteter trivdes godt i det Grastveitske lynnet, han skiftet beite fra samling (av egg) til fangst av fugler - denne gang i vitenskapens navn i form av ringmerking - en karriere som går som en rød tråd gjennom store deler av NOF senior sjiktet. Jostein Grastveit har også vært tro mot sin frelse i form av å være en ihuga ringmerker fra unge år helt fram til dagens pensjonisttilværelse i Kristiansand-området. Dette borger for respekt, siden de av oss som skriver og formidler kunnskap ville vært fattige uten de tusener av timer med frivillig arbeid som utføres av ringmerkere i landet og ellers.

Som Rogalending og ringmerker var det naturlig at Grastveit tidlig kom i kontakt med den norske ringmerkerens «hellige gral» - miljøet rundt «Stavanger Museum-Norway» som det stod på alle metall ringene og dermed også Holger Holgersen (dobbel H). HH sin rolle som nestor og premissleverandør både i landet og langt utenfor dets grenser, er vanskelig å fatte for de som arbeider i den digitale verdenen i dag - der ting blir tilgjengelige i løpet av minutter og timer. Holgersen satt midt i smørøyet - han kontrollerte informasjonsflyten inn & ut og han styrte sin skute med klokkskap gjennom en liten menneskealder. Og hos Holgersen fikk ringmerkeren fra Sokndal tillit. De formelle kvalifikasjonene var det så som så med i 1954 da Grastveit startet for første gang. Det var andre kvalifikasjoner dobbel H så etter, og de fant han tydeligvis. Jostein Grastveit fikk stor tillit og for dette er han Holger Holgersen evig takknemlig opp til denne dag. Redaksjonen i *Lappmeisen* har lovd å - TAKKE Holger Holgersen-post mortem - for den tilliten han gav Grastveit som svarte med å være en av landets mest dedikerte ringmerkere. Og dermed også en stor hjelp for oss i fuglemiljøet i Finnmark, en hjelp vi har profitert på gjennom mange år.

I siste halvdel av 1960-tallet finner vi den da 30-årige erfarne ringmerkeren og ornitologen i Vadsø, gjennom en arbeidskontrakt med Varanger Kraftlag som er ansvarlig for strømforsyningen for flere av kommune

Ringmerking av fugler var en av Jostein Grastveits store interesser og hans bidrag i Finnmark fikk stor betydning for forståelsen for bla. trekket til svømmesnipe. Foto: Steinar Wikan.

i Øst-Finnmark. Et arbeidsoppdrag som varte i mer enn 10 år og som er beskrevet først i dette bladet under presentasjonen av NOF Finnmarks historie.

Grastveit ble tidlig mentor for unge ornitologer som Leon Johansson og ellers en stor inspirasjonskilde for alle som kom innenfor skuddhold og viste interesse for fugl i hele øst-fylket. Han ble den snille edderkoppen, den alle organisasjoner trenger, den som ofrer seg for saken og som samtidig har masse snop i sekken. Jostein Grastveit sto som sagt i ledtog med selveste Holger Holgersen, som man kjente til eller hadde hørt om i utkanten av Kongeriket. Til Stavanger sendte han ringmerkingsrapporter i brev form og fra Stavanger kom det brev tilbake med hedersord om god innsats - dobbel H var ellers ikke viden kjent for å dele ut ros til alle og enhver, så dette var alvorlig bra saker, det forsto alle.

Jostein Grastveit fanget fugler, vanlige og sjeldne, svømmesniper i fleng på Vadsøya, myrsniper og andre vadefugler histen & pisten. Han så den eksotiske

blåstjerten for første gang en dag i slutten av mai i 1969. Hannfuglen i kofte gikk nesten i mistnettet, men bare nesten. Tillit hadde han nok av og det ble landets første godkjente observasjon av en sangfugl som den dag i dag er ikonisk når den kommer på sine sommerbesøk til Finnmark fra regnskogene i Sumatra. I 1975 merket han fylkets første hornugle, like ved nasjonalparkgrensen på Stabbursnes, hvor 1 av totalt 5 unger fikk ringer merket Stavanger Museum. Han fanget også voksen ærfugl i Vadsø havn, et pionerarbeid der han fylte en hov med makrell som ble heist opp når ea kom på matvisitt, ikke så ulikt metoden NOF brukte ved fangst med heisenett av stellerand i Kiberg i 2018.

I tillegg kunne Grastveit formulere seg skriftlig, han vakte oppsikt og politikere i flere leirer hørte på ham blant annet i saken om å verne områder på Vadsøya mot etablering av en motorsportbane i 1968. Da gikk han i tospann med andre verneorganisasjoner i Finnmark - som oppstod i vanddampen etter den tapte Mardøla saken. I dag er dette anerkjent som en av byens viktigste miljøvernavgjørelser og som har bidratt til å beholde denne lokaliteten delvis intakt de siste 50-årene til glede for både byens innbyggere og tilreisende fugleinteresserte.

Utover 1970-tallet ble også mye av NOF Finnmark aktivitetene kanalisert direkte mot medlemsarbeid; i denne perioden var han så heldig å treffe Randi Boye, seinere Randi Boye Grastveit, som den gangen var naturinteressert lærer i Auster-Tana. Med naturinteressert partner ble det ingen demper på aktivitetene, heller tvert om; behandling av oljeskadet sjøfugl og ekskursjoner rundt i hele øst-fylket sammen med likesinnede og andre familier.

Av andre ornitologiske godbiter hadde han brilleand 3 år på rad i Tanamunningen. Det er en observasjon som står seg godt, til og med i dag, nesten 50 år i ettertid.

Hovedtyngden av ringmerkingen utførte Jostein i Finnmark i årene

Anekdoter og fakta

1938 – født

1963 – sommerjobb som oppsynsmann 132 kV linje i Sydvaranger. Merka 18 fjellvåk reirunger. Første gjenfunn av en fjellvåk fra Øst-Europa.

1966 - kom til Finnmark igjen. Begynte i Vadsø i september.

1967 - kjøpte 12mm stålrør og nettfangsten av vadere var i gang.

1969 - observasjon av en voksen hann blåstjert 31. mai som nesten går i nettet. Førstefunn for landet.

1970 - den 10. august kom en tysker (det var ett engelsk og ett tysk par på tur i området) løpende til Jostein, som var opptatt med ringmerking ved teltet, og fortalte om en stor lys svømmesnipe – polarsvømmesnipe! Litt senere kom Leon J., og sammen med tyskerne leita de med kikkert uten resultat. Jostein gikk for å sjekke nettene og ropte brått med glede til dem: «her er den»!

1978 - ei Vadsø dame ringte Jostein og fortalte at noen engelskmenn hadde en sjelden fugl på Ekkerøy, en «caspplov» og at de var interesserte i å komme i kontakt med en lokal fuglekjenner. Jostein kjørte ut og det viste seg å være en rødbrystlo, nok et førstefunn for Norge.

1989 – utnevnt til æresmedlem i NOF avd. Finnmark.

Førstefunn av rødbrystlo i Norge observert på Ekkerøy 9. juni 1978 av B. Grandin, M. Tyden, E. Virolainen, J. Grastveit mfl. Foto: Jostein Grastveit.

1967 til 1976, med 1974 som det beste året med 1252 ringmerkede fugler. Av disse var hele 828 gråsisik. Den arten som ble fanget og som viste seg i ettertid å tilføre norsk ringmerking det mest interessante gjenfunnsmateriale var svømmesnipe. Over åtte år lå totalene på over

100 individer med rekord på 347 individer i 1970. Totalt ble det ringmerket 1507 svømmesniper som genererte imponerende 121 kontroller, dvs. en funnrate på 8 %. Den fulle oversikten over ringmerkede fugler i Finnmark er gitt i tabell 1. Her er det flere arter som

regnes for å være fåtallige i Finnmark, f.eks. buskskvett, gråfluesnapper, hagesanger og svartmeis. Da Jostein trappet ned ringmerkingsaktivitet av familiære årsaker var det andre ungkarer, bla. Ole Wiggo Røstad og Tych Anker-Nilssen fra Ringmerkingsentralen i Oslo, som overtok stafettpinnen på massemerking av vadere, da spesielt i Nessseby.

Etter et tosifret antall år i Kraftlaget og ornitologiens tjeneste i Finnmark dro familien Grastveit sørover i 1980. På den tiden var Varangeravdelingen av Norsk Ornitologisk Forening for lengst oppegående og ble drevet videre av andre ildsjeler, som du kan lese mer om i starten av dette bladet.

Vi takker Jostein Grastveit, NOF Finnmarks eneste æresmedlem, utnevnt i 1989, for innsatsen og alt arbeidet han har lagt ned for foreningen vår gjennom mange år

Dag Gjerstad & Tomas Aarvak

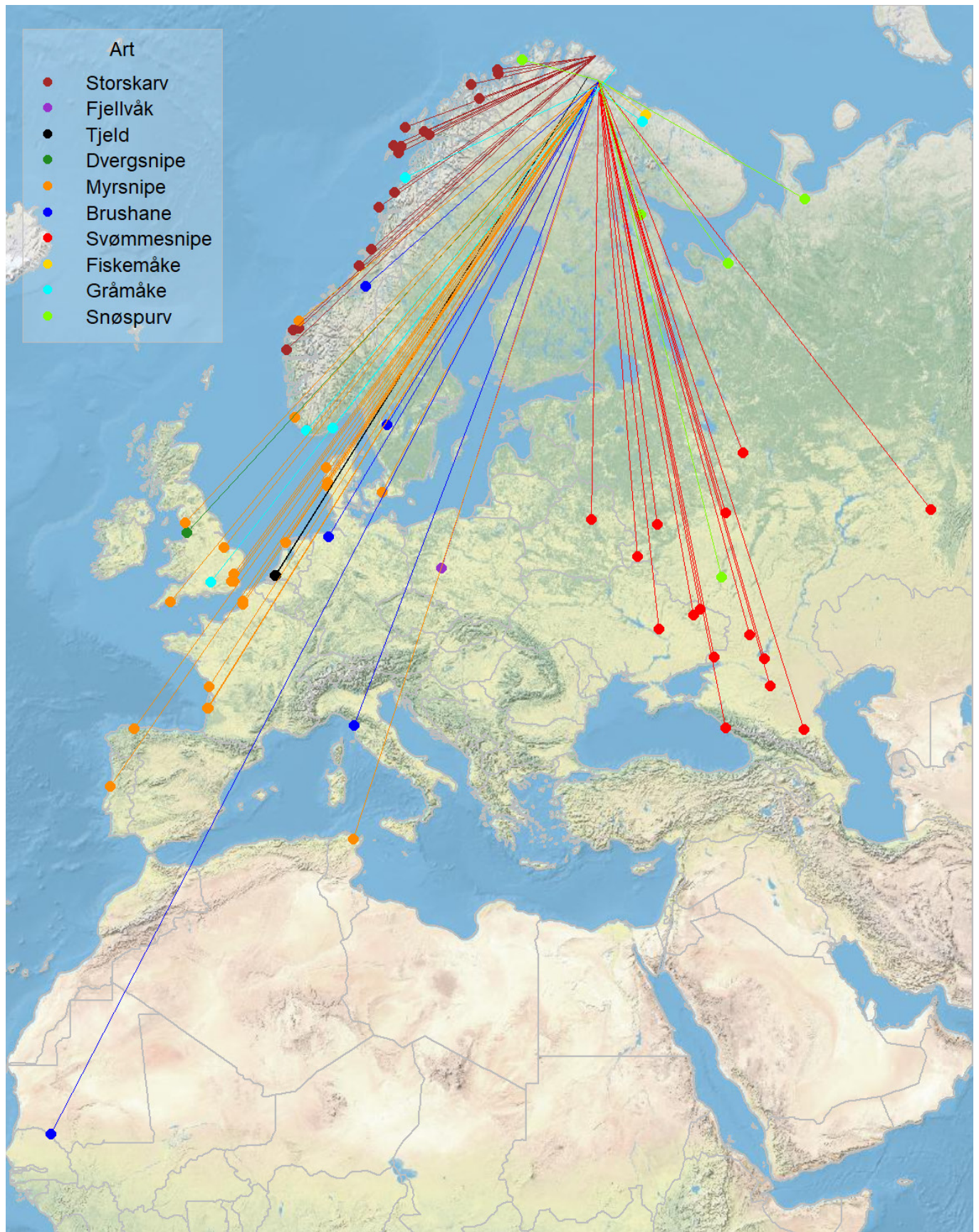

I 2014 tilbrakte Jostein & Randi et par måneder nordpå, bla. i Varanger for å markere/ feire at det var 40 år siden de giftet seg i Tana. Her er Jostein bærende på nettstenger ved dammen på Vadsøya, med luftskipsmasta og Vadsø by i bakgrunnen. Foto: Randi Grastveit.

Tabell 1. Oversikt over alle fugler ringmerket av Jostein Grastveit i Finnmark

Art	antall	Art	antall
Storskarv	84	Fjellerke	7
Toppskarv	39	Sandsvale	24
Ærfugl	44	Trepiplerke	2
Praktærfugl	1	Heipiplerke	115
Siland	2	Lappiplerke	95
Hønsenhauk	3	Gulerle	15
Fjellvåk	9	Linerle	101
Tårnfalk	5	Jernspurv	6
Jaktfalk	1	Blåstrupe	135
Tjeld	7	Rødstjert	14
Sandlo	51	Buskskvett	14
Polarsnipe	3	Steinskvett	20
Sandløper	5	Gråtrost	3
Dvergsnipe	231	Rødvingetrost	6
Temmincksnipe	93	Sivsanger	7
Tundrasnipe	15	Hagesanger	1
Fjæreplytt	5	Lappsanger	1
Myrsnipe	1630	Løvsanger	84
Brushane	96	Fuglekonge	2
Kvartbekkasin	3	Gråfluesnapper	5
Lappspove	1	Svarthvit fluesnapper	12
Småspove	1	Granmeis	15
Storspove	2	Lappmeis	40
Steinvender	1	Svartmeis	1
Svømmesnipe	1507	Kjøttmeis	7
Polarsvømmesnipe	1	Skjære	1
Fiskemåke	2	Gråkråke	48
Gråmåke	118	Ravn	2
Svartbak	20	Gråspurv	6
Rødnebbterne	12	Pilfink	4
Lomvi	23	Bjørkefink	44
Polarlomvi	1	Grønnfink	6
Alke	6	Gråsisik	993
Lunde	2	Polarsisik	22
Haukugle	4	Lappspurv	302
Hornugle	5	Snøspurv	487
Jordugle	1	Sivspurv	52
Dverspett	7	Total	6740

Postskript - I NOF Finnmark har vi helt siden ny-given i 2014 hatt en diskusjon gående om tidspunktet for presentasjonen av Jostein Grastveit, organisasjonens stifter og primus motor de første 10-årene. I 2018 var Grastveit 80 år og det ville ha passet godt. I 2019 er organisasjonen 50 år og det passet enda bedre. Vi prøver alltid å sette saken før privatmennesket, selv om symbiosen mennesket & organisasjon er alfa omega for suksessen i en kritisk etableringsfase som alle organisasjoner gjennomgår. Vi er uansett glade for nå å kunne presentere litt av Josteins virke i Finnmark og hans betydning for foreningen, forskning og fuglevern.

Gjenfunnsskart for et utvalg arter ringmerket av Jostein Grastveit. At fiskemåken trekker mot Storbritannia, Frankrike og Spania var velkjent, det revolusjonerende var at svømmesnipe trekker mot sørøst- mot den arabiske halvøya. Kartdesign: Håvard Husebø, Ringmerkingssentralen.